

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD
INSTITUCIJE I MEHANIZMI ZA NADZOR PRANJA NOVCA

Mentor:

Izv. Prof.dr.sc Roberto Ercegovic

Student:

Ivana Ljubić

Split , lipanj, 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4
1.1 Definiranje problema istraživanja.....	4
1.2 Ciljevi rada.....	4
1.3 Metode rada.....	5
1.4 Struktura rada.....	5
2. POJAM PRANJA NOVCA.....	6
2.1.Faze pranja novca.....	7
2.2.Metodologija pranja novca.....	9
2.2.1. Tipologija kod pravnih osoba.....	10
2.2.2. Tipologija kod fizičkih osoba.....	13
3. INSTITUCIONALNA ORGANIZACIJA NADZORA.....	17
3.1 Institucije koje se bave problemom pranja novca u Hrvatskoj.....	17
3.2 Međunarodne institucije i grupe koje se bave problemom pranja novca.....	20
4. NADZOR PRANJA NOVCA U BANKARSKOM SUSTAVU.....	24
4.1.Osnovne odrednice prevencije pranja novca u bankarskom sektoru.....	24
4.2.Elektroničko bankarstvo.....	26
5. NADNACIONALNA ORGANIZACIJA SUSTAVA NADZORA....	28
5.1 Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari.....	28
5.2 Konvencija 141. Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim dijelom.....	29
5.3 Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom.....	31

5.4 Preporuke FATF-a vezane za sprječavanje pranja novca.....	31
5.5 Direktiva 91/308/EEC o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca.....	32
5.6 Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EC.....	32
5.7 Direktiva 2005/60/EZ o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma.....	33
6. PRIMJENA SUSTAVA NADZORA U RH.....	34
6.1 Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.....	34
7. ZAKLJUČAK.....	35
LITERATURA.....	36
SADRŽAJ.....	38
SUMMARY.....	39

1. UVOD

1.1 Definiranje problema istraživanja

Pranje novca je fenomen koji danas zaslužuje izričitu pažnju. Može se reći da je navedeno postala rastuća industrija u čije su suzbijanje uključene državne institucije i tijela progona širom svijeta, kao i velik broj ne-vladinih, međuvladinih, multilateralnih i supranacionalnih organizacija¹. Dakle, pranje novca je protupravno stjecanje novca putem ilegalnih aktivnosti (npr trgovina drogama, oružja, utaje poreza) kojima se pokušava prikriti pravi izvor novca. Ilegalne aktivnosti mogu biti odličan izvor zarade te se one nerjetko koriste u svrhu stvaranja povećane vlastite egzistencije, a prljavim novcem, kao rezultatom tih ilegalnih aktivnosti se smatra svaki novac koji je stečen kriminalnim i kaznenim djelom.

Na to da je pranje novca rastuća industrija upućuje i činjenica koja govori kako se u svijetu godišnje opere više od 900 milijardi dolara od čega gotovo polovica novca dolazi iz ilegalne trgovine drogama. Zaposlenici financijskih institucija trebali bi biti stalno na oprezu budući da kriminalci koji se bave pranjem novca koriste sve sofisticiranije te inovativnije tehnike kojima se preko financijskih institucija nastoje dočepati novca na nezakonit način. Borba protiv pranja novca je kazneno djelo stoga je borba protiv organiziranog kriminala nužno potrebna. Zbog svega navedenog, problem istraživanja ovog rada su institucijski napori usmjereni prema sprječavanju pranja novca u bankarskom sustavu.

1.2. Ciljevi rada

U borbi protiv suzbijanja pranja novca glavni cilj ovog rada jeste predstaviti nadležne institucije i mehanizme za nadzor pranja novca te njihovu primjenu kako na globalnoj razini tako i na nacionalnoj odnosno u Republici Hrvatskoj.

¹ Prema: Unger B. (2007.) The Scale and Impacts of Money Laundering, Cheltenham, str. 6.

1.3. Metode rada

U završnom radu kao prikladne metode su odabrane: metoda analize, metoda sinteze i kabinetsko istraživanje. Metodom analize detaljnije su rasčlanjene institucije koje su nadležne za pranje novca na globalnoj i nacionalnoj razini te istaknute njihove direktive i zakoni. Završno, na temelju detaljne analize institucija, koristeći sekundarne izvore podataka, metodom sinteze dobiveni su jasni inputi, smjernice koje se trebaju koristiti za spriječavanje pranja novca.

1.4. Struktura rada

Struktura završnog rada podijeljena je u šest dijelova. U prvom dijelu, odnosno uvodu, opisana je definicija samog problema istraživanja. Potom su navedeni ciljevi istraživanja i znanstvene metode korištene pri oblikovanju ovog istraživanja te sama struktura rada.

Drugi dio ovog rada odnosi se na teorijski aspekt pranja novca, faze pranja novca te metodologiju pranja novca kako kod pravnih tako i fizičkih osoba. Nadalje, opisana je institucionalna organizacija nadzora kako na nacionalnoj tako i na globalnoj razini te nadzor pranja novca u bankarskom sektoru s posebnim naglaskom na elektroničko bankarstvo. Zaključno su navedene nadnacionalna organizacija sustava nadzora te primjena sustava nadzora u Republici Hrvatskoj.

2. POJAM PRANJA NOVCA

Pranje novca su sva činjenja i nečinjenja poduzeta radi prikrivanja izvora protupravnog stečenog novca te korištenja protupravno stečenog novca za obavljanje dopuštene djelatnosti ili stjecanje imovine na nezakonit način.² Također pranje novca (engl. money laundering, njem. Geldwäsche) može se definirati i kao pretvaranje tzv. "prljavog" novca ili druge imovinske koristi pribavljenih kriminalnim ili drugim protuzakonitim radnjama (obuhvaćenih pojmom tzv. predikatnog kaznenog djela) u "čist" novac, naime onaj koji se može upotrijebiti i koristiti kao legalni prihod u bankovnim, trgovačkim, kupoprodajnim, investicijskim, poduzetničkim i drugim poslovima ili načinima ulaganja.³ Sve navedeno upućuje kako bi se upravo tako stečena imovinska korist trebala oduzeti radi počinjenog kriminalnog djela međutim, taj novac se dalje koristi kao i svaki drugi zakonom stečeni novac. To svakako nije pravedno prema onima koji na pošten, nekriminalan način stvaraju prihode svojeg poslovanja. Proučavajući definicije brojnih autora a koje su u suštini podjednake, dolazi se do spoznaje kako pranje novca nije nov fenomen budući da egzistira s postojanjem sive ekonomije.

To je zasigurno pojam koji se može čuti na svakodnevnoj bazi a razlog toga je upoznatost šire javnosti, kako radnjama vezanim za taj pojam, tako i učincima koje ima na svjetsku ekonomiju i na svakidašnji život čovjeka. Ono što je, čak i prema nekim stručnjacima zabrinjavajuće je upravo spoznaja da unatoč svemu što pranje novca i siva ekonomija uzrokuju, njihova prevencija nije nešto što bi se trebalo naći kao tema diskusije određenih ljudi na pozicijama koji i mogu napraviti značajne promjene, već je postala samo usputna tema koja se zaboravlja pojavom novih vijesti koje prenose mediji, a koji nisu od bitnog značaja. Također odbojnost šire javnosti prema tom problemu je više nego zastrašujuća, a o tome nam nešto više govori i činjenica kako ljudi nisu svjesni problema koje sa sobom donosi pranje novca. Njihova pažnja više je usmjerena manjim krivičnim dijelima koja se uglavnom baziraju na ljudske tragedije, a koje su prezentirane na način kao nešto o čemu bi oni trebali biti više informirani, jer ipak je u pitanju ljudski život.

Osim djelovanja financijskih institucija, ono što bi zasigurno dugoročno pridonijelo suzbijanju daljnjeg pranja novca je bolja edukacija stanovništva, kako zaposlenika tako i onih čije je obrazovanje još u tijeku. Navedeno se odnosi ponajviše na edukaciju mladih o moralnom ponašanju, kako u životu tako i na poslu, a upravo je navedeno odgovornost

² Gregurek M., Vidaković N., (2013.): Bankarsko poslovanje, str 151

³ <http://limun.hr/main.aspx?id=26418>

obrazovnih institucija. Stjecanjem moralne svijesti o etičkom ponašanju još u ranijoj dobi formira se psihološki profil bolje i odgovornije osobe, a to svakako dalje vodi smanjenju pranja novca kao i drugih kriminalnih djela.

2.1. Faze pranja novca

Iz same definicije pranja novca može se zaključiti kako se ovo kriminalno djelo uglavnom odvija u nekoliko faza kao što su faza polaganja, faza prikrivanja te faza integracije.⁴ Uz tri faze pranja novca moguće su također i određene međufaze a alternativni načini pranja novca koji su sve prisutniji u posljednje vrijeme čine strukturu procesa pranja novca znatno kompleksnijom. Važno je također naglasiti kako se svaka faza pranja novca može odvijati u drugoj zemlji ili se pak može dogoditi da se sve faze pranja novca odvijaju u zemlji različitoj od one u kojoj je novac stečen na nezakonit način. Kriminalcima koji se bave pranjem novca naročito pogoduju one zemlje koje imaju jako komplicirane financijske sustave kao i one u kojima vlada korupcija. Među zemljama koje su etiketirane kao one u kojima je pogodno prati novac svakako je važno izdvojiti Sjevernu Koreju te Iran.

Prva faza, odnosno faza polaganja najopasnija je za kriminalca budući da je prljavi novac u ovoj fazi najvidljiviji i kao takav izložen je otkrivanju. Dakle u ovoj fazi se novac koji je stečen na nezakonit način nastoji odvojiti od svog pravog, nezakonitog izvora i prvi put se ulaže u financijski sustav ili se pretvara u neku drugu vrstu imovine. Glavna odlika ove faze je da se novac u gotovini nastoji pretvoriti u neki drugi oblik jer kao takav nije prikladan za prekrivanje nezakonitih radnji, naročito ako se radi o velikoj količini gotovine. Također je vrlo važno napomenuti kako se nezakonit novac može uložiti u financijski ili nefinancijski sektor. Zbog svega navedenog jedna od temeljnih zadaća banke kao financijske institucije je upravo kontrola bankovnih transakcija, a sve u cilju suzbijanja ovakvih kriminalnih radnji koje su „raj“ za one čiji je cilj brzo obogaćivanje. Osjećaj odgovornosti, poznavanje regulative, visoka razina osvještenosti zaposlenika važni su faktori kako bi se upravo u ovoj početnoj fazi uočile transakcije sumnjive prirode te kako bi se ovakve ilegalne aktivnosti spriječile još u startu dok ne postane kasno. Ukoliko pak ne postoje određene dubinske analize u ovoj fazi usmjerene na otkrivanje sumjivih transakcija, mogu se dogoditi brojni propusti glede prepoznavanja ulaza veće količine financijskih sredstava u financijski sektor. Sve navedeno nadalje implicira sve težem otkrivanju pranja novca u sljedećim fazama.

⁴ Cindori S. (2007.): Sustav sprječavanja pranja novca, str. 56.

Prepoznavanju samog pranja novca idu u prilog i brojni indikatori koji pomažu otkrivanju nelogičnih transakcija. Navedene indikatore možemo podijeliti prema vrsti te prema sadržaju. Prema vrsti razlikujemo indikatore koji se odnose na transakciju te oni koji se odnose na osobu a prema sadržaju razlikujemo indikatore koji se odnose na financijski sektor, nefinancijski sektor te za samostalne profesije i struke. Pranju novca u ovoj fazi pogoduju i djelatnici (na primjer revizori) koji mogu dati pozitivno mišljenje u svezi s financijskim izvještajima bilo da su korumpirani, ili su pak u strahu što proizlazi kao posljedica zastrašivanja od strane onih koji se bave pranjem novca.

Sljedeća faza jest faza oplemenjivanja koju karakteriziraju brojne transakcije kojima perači nastoje prikriti pravi izvor nezakonitih sredstava. Po svojoj veličini, učestalosti i složenosti, transakcije se provode u skladu sa zakonom, ali im je krajni cilj raskidanje veza s njihovim nezakonitim izvorom. Najčešće tehnike u fazi oplemenjivanja smatraju se: mijenjanje valute, krijumčarenje novca, poslovanje preko off shore zone, doznake u inozemstvo i elektroničko bankarstvo. Radi se o ustaljenim načinima pranja novca prilikom čega novac mijenja svoj oblik ili mjesto. Osim mjenjanja valute kojim novac zadržava isti oblik s različitim sadržajem, novac se često pretvara i u vizualno druge oblike kao što su čekovi, mjenice, dionice (vrijednosni papiri) ili u materijalnu imovinu kao što su pokretnine i nekretnine. Prebacivanje sredstava na nekoliko računa u zemlji i inozemstvu te transformiranje sredstava iz jednog u drugi oblik odvija se prvenstveno s ciljem otežanog praćenja njihovog izvora. U tom nastojanju podršku nudi moderna tehnologija i elektroničko bankarstvo zbog čega analitički rad i istrage financijsko-obavještajnih jedinica često traju neusporedivo duže od vremena koje je peraćima potrebno za provođenje cijelog procesa pranja novca. Sve navedeno ukazuje na važnost brzog reagiranja upravo u prvoj fazi kako se nebi dogodilo da se proces same istrage institucija zaduženih za pranje novca značajno produži i omogući kriminalcima dolazak u treću fazu, fazu integracije.

Faza integracije je faza u kojoj je najteže otkriti počinitelja i sam čin pranja novca budući da obuhvaća integraciju sredstava u ekonomiju i financijski sustav. Nezakonita sredstva se u ovoj fazi transformiraju u oblike koje je sve teže pratiti ili se pak miješaju sa zakonitim sredstvima. Ova faza uglavnom završava kupnjom pokretnina, nekretnina i trošenjem na određena luksuzna dobra. Ukoliko je ova faza uspješno završena teško će se razlučiti porijeklo novca a počinitelj najčešće nastavlja koristiti sredstva za početak novog zakonitog poslovanja zbog čega mu je još teže ući u trag. Dakle ovaj zločin može se smatrati uspješnim samo ukoliko se prekrpio pravi izvor nezakonitih sredstava. Sasvim je logično da se pranje

novca ne odvija samo na području jedne zemlje već se najčešće širi van granica jedne zemlje te prilikom toga mijenja svoj prvobitni oblik. Sve modernija i inovativnija tehnologija predstavlja važnu kariku kako bi se ovaj kompleksan proces uspješno završio.

Sve navedene faze, faza polaganja, faza prikrivanja te naposljetku faza integracije idealan su primjer odnosno slijed pranja novca. Međutim u praksi to često nije slučaj već se pojedine faze preklapaju, ili se pak odvijaju istodobno. Moguć je i slučaj da se pojedina faza preskoči ili da se primjerice neka faza ponavlja. Dakle, radi se o jednom iznimno kompleksnom procesu, a to kako će se on odvijati ovisi o više faktora, poput odabranom modusu djelovanja, količini „prljavog novca“ i postavljenoj legislativi. U tom smislu Oswald⁵ izlaže još nekoliko modela pranja novca:

- a) dvofazni model – razlikuje pranje novca koji u prvoj fazi proizlazi neposredno iz nezakonite radnje, dok su za drugu fazu značajne srednjoročne i dugoročne radnje „legaliziranja opranog novca“ i uključivanja u financijski sustav, sa svrhom ponovnog pranja.
- b) „kružno pranje“ – kompleksniji sustav koji obuhvaća devet faza pranja novca.
- c) model „četiri sektora“ – u kojem svaki sektor sadrži proces pranja novca.
- d) teleološki model- temelji se na različitim ciljevima pranja novca (npr integraciji, investicijama, poreznoj utaji, financiranju organiziranog kriminala i sl).

2.2. Metodologija pranja novca

S obzirom na kompleksnost procesa pranja novca kako bi se nezakonito stečeni novac učinio prividno leglnim postoje i brojne mogućnosti koje se nude kriminalcima a koje oni rado iskorištavaju kako bi uspješno oprali novac. Sami modaliteti koji su na raspolaganju kriminalcima za pranje novca razlikuju se s obzirom na količinu novca koja se želi oprati, nadalje među važnim faktorima važno je istaknuti zakonodavstvo, gospodarstvo, financijsko tržište, način djelovanja (bilo da se radi o ulaganju novčanih sredstava u financijske ili pak nefinancijske institucije) te naposljetku tu su i faze kroz koje taj novac mora proći kako bi došao do svog finalnog cilja. Dakle iz svega navedenog moglo bi se zaključiti kako kriminalci detaljno proučavaju svaki od navedenih faktora kako bi se u konačnici opredijelili

⁵ Četiri modela Katarine Oswald preuzeta su iz Mitsilegas, V., (2003) Money Laundering Counter – Measures in the European Union : A new Paradigm of Security Governance Versus Fundamental legal Principles(European Business Law and Practice) Kluwer Law International, str 25-26

za, prema njihovom mišljenju, najbolji modalitet pranja novca koji će rezultirati uspješnim scenarijem.

2.2.1. Tipologija kod pravnih osoba

Modus pranja novca putem pravnih osoba šireg je opsega nego li je to slučaj kod fizičkih osoba. Off shore zone , nerezidentni računi , ispisivanje fiktivnih računa i fiktivni ugovori, ulaganje gotovine u financijski sustav , front ili shell društva metode su koje se najčešće koriste u međunarodno kontekstu.

Off shore zone često su prve na koje se posumnja kada je u pitanju pranje novca budući da se radi o područjima koja imaju vrlo liberalno postavljenu legislativu glede poslovanja i otvaranja samih banaka i tvrtki. Porez na dobit u takvim zonama iznosi nula do pet posto ili ga tvrtke plaćaju paušalno 1000 dolara, a tvrtkama je zagantirana tajnost identiteta ulagatelja i tajnost financijskog poslovanja.⁶ Dakle radi se o područjima gdje prevladava vrlo mali postotak poreznih obveza s vrlo jakim i izraženom bankarskom tajnom. Premda se često misli kako je off shore ustvari siva zona, zapravo je to zabluda, budući da je to sasvim normalna tvrtka koja ima za cilj maksimizirati svoju dobit bilo da se radi o plaćanju manjeg poreza ili pak nekoj drugoj prednosti korištenja ovakvog načina poslovanja. Jedna od izraženih karakteristika off shore zona je unos robe ili novca kao i osnivanje poduzeća nerezidenata. Iz navedenog se može zaključiti kako je off shore tvrtka zapravo nerezidentna tvrtka odnosno ona koja je registrirana u određenoj zemlji ali tamo ne posluje. Iako se smatra da off shore nije siva zona ona to vrlo lako može postati budući da takva područja stvaraju dobru podlogu za pranje novca a samim time i utaju poreza, prijevare i druga kriminalna djela. Dakle kriminalci vide dobru šansu u iskorištavanju manjkavosti ovakvih područja što nadalje vodi negativnim utjecajima za samu državu koja to nudi te cjelokupan međunarodni financijski sustav.

Kada govorimo o off shore zonama uglavnom se kao prva asocijacija pomisli na siromašne zemlje koje su se najkasnije pojavile na svjetskom financijskom tržištu. Namjera da se izbjegnu porezne obveze iznimno je važna karakteristika off shore zona što često koriste i najveće svjetske korporacije.“ Danilo Volmut, financijski stručnjak i direktor tvrtke Exacto

⁶ <http://www.poslovnih.hr/svijet-i-regija/u-svijetu-postoji-80-zemalja-koje-se-smatraju-oazama-za-offshore-tvrtke-259869>

Nova⁷ pojašnjava da gotovo sve najveće svjetske korporacije više ili manje agresivno posluju preko optimiziranih korporativnih struktura koje uključuju i dijelove u offshore područjima. Kao primjer navodi Google, Facebook i Microsoft koji su u protekom razdoblju pojedinačno uštedjeli i više od milijardu dolara godišnje na "poreznim olakšicama". Česti primjer korištenja offshore kompanije za vlastiti profit izgleda ovako: Kompanija se registrira npr. u državi Delaware no tamo ne posluje, samo ima sjedište dok istovremeno otvara proizvodne pogone, tvornice i skladišta i u nekoj manje razvijenoj zemlji. Bez obzira koliko veliki profit ostvarila, ova će kompanija platiti paušalni porez na dobit (npr. na Bahamima on iznosi 1000 dolara godišnje) i nije obavezna prikazati financijske rezultate poslovanja.⁸ Sve navedeno ukazuje kako su off shore zone dvosjekli mač, s jedne strane nude brojne porezne olakšice te anonimnost podataka što može ići u prilog zemljama koje žele na legalan način maksimizirati svoju dobit, dok s druge strane to je svakako raj za one koji u tome vide šansu da operu novac.

Još je jedan značajan indikator za sumnju na pranje novca, doduše ne toliko značajan kao što su to off shore zone, međutim također veoma bitan. Nerezidentni računi su često u veoma bliskoj vezi s off shore zonama budući da se transakcije odvijaju preko otvorenih nerezidentih računa off shore zona u državama koje su pogodne radi blizine, razvijenih bankarskih sustava i ustaljenih kanala komunikacija. Slijedi vrlo jednostavan način transfera: tvrtka off shore s otvorenim nerezidentnim računom u drugoj državi ispostavlja fakturu koja se legalno plaća preko domaćih banaka na navedeni način te se tako transferirana sredstva neometano koriste za osobne potrebe, ubacuju u ponovni reprodukcijski ciklus kriminalne aktivnosti ili pokušavaju legalizirati u obliku investicijski sredstava namjenjenih za ulaganje u domaće gospodarstvo i infrastrukturu. Također to možemo prikazati i na sljedeći način: Off shore tvrtke ili fizičke osobe stranog državljanstva doznačuju novčana sredstva iz inozemstva u Republiku Hrvatsku, u korist računa fizičke osobe stranog državljanstva (nerezidenta 1) otvorenog kod hrvatske banke. Dio tako doznačenih novčanih sredstava ista fizička osoba podiže u gotovini, te u daljnjem tijeku uplaćuje u korist žiro računa hrvatske tvrtke čiji je osnivač/vlasnik/direktor, a koja tvrtka se u konačnici pojavljuje kao kupac hrvatske nekretnine. Tvrtka ne obavlja nikakvu poslovnu djelatnost. Osim na gore opisani način, doznačena novčana sredstva se također bezgotovinski transferiraju na drugi račun koji iste fizičke osobe stranog državljanstva imaju otvoren kod iste i druge hrvatske banke, te se zatim prenose u korist žiro računa hrvatske tvrtke čiji je osnivač/vlasnik/direktor ista fizička osoba

⁷ <http://www.poslovni.hr/svijet-i-regija/u-svijetu-postoji-80-zemalja-koje-se-smatraju-oazama-za-offshore-tvrtke-259869>

stranog državljanstva, da bi u konačnici ista novčana sredstva bila upotrijebljena za kupnju nekretnina na području RH.

Razlozi za sumnju: učestale transakcije – priljev sredstava iz inozemstva za koji se ne zna pravi izvor jer su iste izvršene po nalogu off shore tvrtki ili stranih fizičkih osoba, isplate gotovine, prijenosi na druge račune.

Moguća poveznica sa predikatnim kaznenim djelima: utaja poreza, gospodarski kriminalitet.

Nadalje, vrlo često upotrebljavana tehnika za pranje novca javlja se kreiranje fiktivnih ugovora te samim time i izdavanje fiktivnih računa. Ovo područje može se podijeliti u dvije cjeline:

1. ispostavljanje potpuno fiktivnih računa za, uglavnom, usluge koje se ne mogu i neće izvršiti niti su izvršene (consulting, istraživanje tržišta, i sl., uglavnom većina nerobnih plaćanja)
2. ispostavljanje faktura sa većim ili manjim iznosima od stvarne (tzv. podfakturiranje i prefakturiranje) za robu ili manjim dijelom usluge

Kreiranje fiktivnih ugovora i ispostavljanje fiktivnih računa ustvari predstavlja jedan klasični način pranja novca. Sama riječ fiktivno predstavlja nešto što je izmišljeno odnosno nestvarno što ukazuje na to kako se prilikom korištenja ove tehnike pranja novca zapravo kreiraju izmišljeni ugovori te ispostavljaju izmišljeni računi. To se najbolje može objasniti na sljedeći način: Inozemna tvrtka ispostavlja račun za usluge (konzultantske, marketinške, informatičke i sl.) domaćoj tvrtki. Postoji sumnja da navedene usluge nisu stvarno izvršene. Domaća tvrtka obavlja plaćanje računa za navedene usluge doznakom u inozemstvo. Vrijednost iz računa u poslovnim knjigama domaće tvrtke evidentira se kao trošak i time se umanjuje porezna osnovica za obračun poreza, a inozemna i domaća tvrtka vlasnički su povezane (npr. osnivači/direktori/vlasnici domaće tvrtke ujedno su osnivači/direktori/vlasnici inozemne tvrtke).

Razlozi za sumnju: doznake u inozemstvo temeljem računa za usluge za koje se sumnja da su fiktivne. **Moguća poveznica sa predikatnim kaznenim djelima:** utaja poreza.⁹

⁹ Ured za spriječavanje pranja novca (2011.): Tipologije pranja novca, str.10.-14.

Kao još jedan od načina pranja novca javlja se ulaganje gotovine u financijski sustav, na žiro račune trgovačkih društava, kreditnih odnosa između djelatnika i partnera trgovačkih društava, polaganja fiktivnog dnevnog utrška, kao i transakcije s računa pravne osobe na račune fizičkih osoba (i obrnuto). Ovakav način pranja novca zapravo predstavlja prvu fazu, fazu polaganja prljavog novca u financijski sustav s ciljem prikrivanja njegova pravog odnosno nezakonitog izvora.

Nadalje, shell tvrtke zapravo predstavljaju lažne tvrtke koje služe prikrivanju sredstava pranja novca dok front tvrtke zapravo obavljaju ilegalne poslove radi prikrivanja pranja novca. I jednim i drugima je osnovni a ujedno i glavni cilj protok novca kako bi se sakrio njegov pravi odnosno nezakoniti izvor. U front i shell tvrtke moguće je uvrstiti bilo koju tvrtku koja omogućava transport prljavog novca (restorani, putničke agencije, društva za osiguranje, casina, mjenjačnice). Uloga im može biti različita, ovisno o tome osnivaju li se u zemlji ili inozemstvu (npr. u off shore zoni), a pogodne su kako u fazi oplemenjivanja sredstava tako i u fazi integracije u legalni sustav.¹⁰ Ovakav način pranja novca ima niz prednosti koje je važno istaknuti. Prije svega izaziva manju pažnju kod educiranih zaposlenika, zaposlenih u bankarskom i nebankarskom sektoru, što nadalje implicira na manji rizik pri otkrivanju.

2.2.2. Tipologija kod fizičkih osoba

Kao što je ranije bilo ukazano pranje novca moguće je obavljati i putem pravnih i fizičkih osoba. Uz veliki broj raznovrsnih mogućnosti pranja novca od strane fizičkih osoba, izdvojene su i obrađene samo najčešće metode i tehnike među kojima se svakako ističu¹¹:

- Krijumčarenje novca
- Transakcije gotovim novcem
- Neuobičajeni polozi gotovine
- Povezane transakcije
- Doznake iz inozemstva
- Mijenjački poslovi
- Korištenje kreditne unije

¹⁰ Gilmore, W., C., (2004) Dirty Money: The Evolution of International Measures to Counter Money Laundering And the Financing of Terrorism, Council of Europe str. 211.

¹¹ Richards, J., (1998), Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering: A Handbook for Law Enforcement Officers, Auditors and Financial Investigators, CRC Press LLC, Florida, str. 50-51.

Krijumčarenje novca je jedna od najstarijih, najpoznatijih, najučinkovitijih ali isto tako i najrizičnijih metoda. Javlja se na početku procesa pranja novca pa bi se moglo reći kako se time direktno prekida veza između novca, vlasnika te nezakonitog izvora. Ova metoda je učinkovita budući da za sobom ne ostavlja nikakav pisani trag ali je ujedno i najopasnija za osobu koja ju prenosi preko granice. Nezakonito stečena sredstva najčešće se prenose:

- a. u svežnjevima novčanica putem teklića,
- b. istim putovima kao i droga (kamionom, zrakoplovom, brodom) ili
- c. promjenom gotovine u neki drugi vrijednosni papir na donositelja (ček)

Nezakonito stečena sredstva prebacuju se u stranu zemlju u kojoj prevladava stroga tajna bankovnih računa ili pak u off shore područja koja zbog visokog stupnja anonimnosti omogućavaju lako kupovanje, otvaranje banaka te drugo manipuliranje sredstvima.

Unatoč sve većem broju sofisticiranih i modernih tehnika dostupnih za pranje novca, većina država još uvijek svoju strategiju vezanu za pranje novca temelji na gotovinskim transakcijama čime im i dalje pridaje veliku važnost. U skladu sa tim obvezna je prijava redovnih i povezanih gotovinskih transakcija do zakonom propisanog ograničenja.

„Plaćanje u gotovini u RH uređeno je kroz više propisa. Temeljno, prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (u nastavku: ZoSPN), pravne i fizičke osobe registrirane za obavljanje djelatnosti mogu prilikom prodaje robe i pružanja usluga, prodaje nekretnina, primanja zajmova te prodaje prenosivih vrijednosnih papira ili udjela, primiti naplate u gotovini do iznosa od 105.000,00 kn odnosno u poslovima s nerezidentima do iznosa od 15.000,00 EUR. Ovo ograničenje se odnosi i na više međusobno povezanih transakcija. Naplate u iznosu većem od 105.000,00 kn moraju se provesti bezgotovinski preko računa u kreditnoj instituciji, ako drugim zakonom nije drugačije uređeno.“¹²

¹² <http://www.poslovni-info.eu/sadrzaj/financije/placanje-roba-i-usluga-u-gotovini/>

Neuobičajeno veliki polozi gotovine odnose se na polaganje gotovine na sve vrste računa. Ovakvi veliki polozi gotovine najčešće nemaju smisla, odnosno logičan slijed proučavajući ekonomske i gospodarske kriterije. Predstavljaju znatna sredstva i nemaju pokrića u zakonitom poslovanju i dohodcima stranke. Neuobičajeni ili veliki polozi gotovine lako plijene pažnju službenika i otvaraju daljnje mogućnosti brze detekcije procesa pranja novca. Važno je naglasiti da sam pojam „neuobičajeno“ predstavlja velike iznose koji variraju od stranke do stranke. Najčešće ova tehnika pranja novca počinje biti sumnjiva kada pređe zakonom određeni limit za gotovinske transakcije, međutim s druge strane može se dogoditi i situacija da su same transakcije nelogične i samim time sumnjive a da ne prelaze zakonski limit. To upućuje na činjenicu da zaposlenici financijskih i nefinancijskih institucija trebaju biti konstantno na oprezu kako bi bili sposobni razlučiti radi li se stvarno o nezakonitom poslovanju. Za prepoznavanje pranja novca putem velikih gotovinskih iznosa naročito je važno provoditi dubinsku analizu stranke koja se sastoji od prikupljanja informacija o svrsi i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa te stalno praćenje poslovnog odnosa.

S obzirom da veliki polozi gotovine plijene pažnju zaposlenika i samim time omogućavaju lakše i brže otkrivanje pranja novca, kriminalci se češće upuštaju u korištenje povezanih transakcija budući da su manje riskantne. Takve povezane transakcije sastoje se u tome da se veliki polozi gotovine rasiću u više manjih. Tako rasićnjeni djeluju znatno bolje i ne plijene toliko pažnju pa samim time na izgled predstavljaju bolju tehniku pranja novca. Razbijanje transakcije na manje iznose i tvorba „povezanih transakcija“, u svrhu izbjegavanja limita postavljenog zakonskim odredbama, u engleskoj se literaturi naziva „structuring“. Isti termin, u prijevodu „konstrukcija“, koristi i Heršak¹³ u smislu „velike financijske operacije koja se razbija u niz malih operacija s malim količinama novca.“

Korisna je definicija istog termina koju nudi Richards¹⁴: „osoba izgrađuje transakciju ukoliko, djelujući samostalno ili u zajedno s drugima ili u korist drugih osoba, provodi ili nastoji provesti jednu ili više transakcija u novcu, bilo kojeg iznosa, u jednoj ili više financijskih institucija, u jednom ili više dana, na bilo koji način, a u svrhu izbjegavanja zahtjeva za izvještavanjem.“

¹³ Preuzeto iz Heršak, G., (1993), Pranje novca i policija, Policija i sigurnost, str. 224.

¹⁴ Preuzeto iz Richards, J., (1998), Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering: A Handbook for Law Enforcement Officers, Auditors and Financial Investigators, CRC Press LLC, Florida, str. 52.

Kada govorimo o doznakama iz inozemstva obavještajnim jedinicama su najzanimljivije one koje dolaze na račun rezidenata i nerezidenata, te doznake velikih iznosa ili doznake iz off shore zone. Izuzetak od doznaka iz inozemstva koje ne upućuju na sumnjive aktivnosti su:

- devizni računi domaćih fizičkih osoba koje se odnose na mirovine ostvarene u inozemstvu
- renti
- plaća pomoraca koji plove na stranim brodovima
- plaća djelatnika koji izvode investicijske radove u inozemstvu
- plaće u devizama

Inozemne doznake također su sumnjive ukoliko se radi o transakcijama koje odstupanju od uobičajnih čime se ukazuje na postojanje sumnjivih aktivnosti, što podrazumijeva postupak pranja novca i financiranje terorizma.

Glede mjenjačkih poslova, djelatnost mjenjačnica je pod budnim okom stroge zakonske regulative upravo iz razloga što njihova uključenost u široku lepezu novčanih transakcija u većini slučajeva ukazuje na ilegalnu radnju pranja novca. Mjenjački se poslovi najčešće koriste kako bi se zameo trag nezakonitom izvoru prljavog novca, posebice novca od prodaje droge. Osnivanjem mjenjačnica s nekoliko podružnica postupak pranja novca odvija se pod strogim nadzorom kriminalnog miljea, te se iz tog razloga uvode zakonski propisi licenciranja mjenjačnica

U kreditnoj liniji pranja novca postoji bitna razlika između korištenja postojeće kreditne linije za povrat nezakonito stečenih sredstava, te podizanja kredita od kojih će sredstva koristiti za nezakonite svrhe. Važno je naglasiti da podizanje kredita bez obzira na iznos ili svrhu nije ključni pokazatelj da je riječ o ilegalnim aktivnostima. Kreditna linija kao metoda pranja novca koristi se na način da se nezakonito stečenim novcem vraća tek uzeti kredit prilikom čega je jasno vidljivo pretvaranje nezakonitog novca u prividno legalni. Ova tehnika pranja novca najučinkovitija je jer se na najlakši način postiže krajnji cilj procesa pranja novca.¹⁵

¹⁵ Cindori S. (2007.): Sustav sprječavanja pranja novca, str. 98.-112.

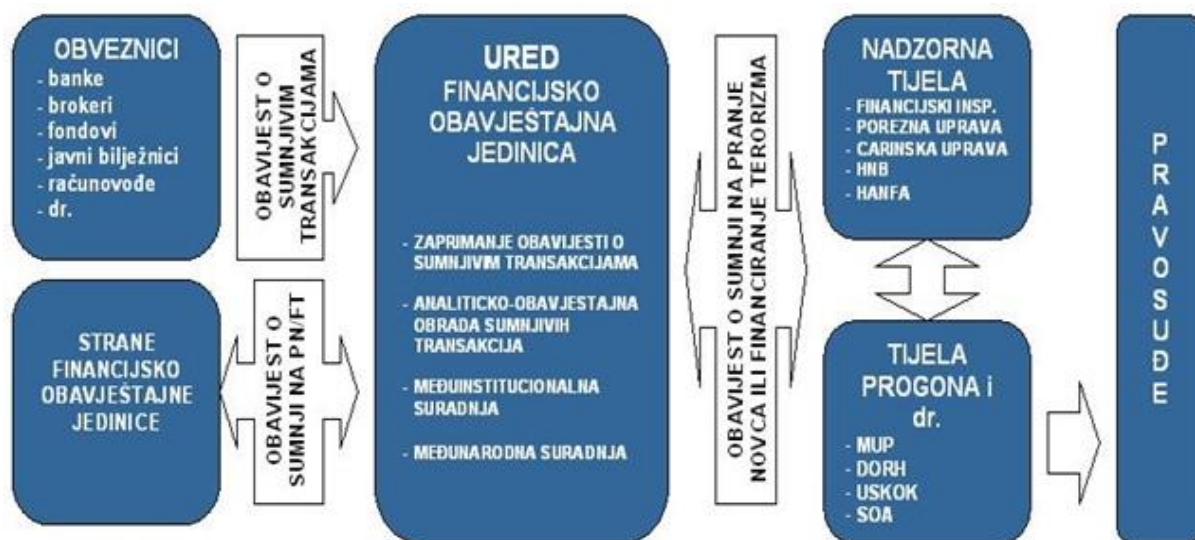
3. INSTITUCIONALNA ORGANIZACIJA NADZORA

Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma važna je zadaća svake jurisdikcije i obuhvaća sve mjere i radnje koje se mogu poduzimati da se nelegalno stečeni novac koristi na bilo koji način ili da se, bez obzira na izvor, sredstva upotrebljavaju u svrhe bilo kakvog oblika terorizma. Pranje novca i financiranje terorizma štetno je za gospodarstvo i društvo u cjelini. Pranje novca može biti rezultat raznih kriminalnih aktivnosti, a u skladu s time i neloyalna konkurencija za gospodarstvo, dok je financiranje terorizma glavni izvor sredstava za neprihvatljivo, prisilno postizanje određenih ciljeva i interesa na štetu drugih. Sustav sprječavanja pranja novca u pojedinoj jurisdikciji treba biti sveobuhvatan, standardiziran i djelotvoran te povezan sa sudionicima takvog sustava u drugim zemljama i na globalnoj razini jer je pranje novca i financiranje terorizma upravo takvo - sveobuhvatno i globalno štetno

3.1. Institucionalna organizacija nadzora u Hrvatskoj

Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj nije u nadležnosti samo jedne institucije, nego je to sustav u kojemu su zakonski definirane uloge sudionika i njihova međusobna interakcija i suradnja, a čini ga više tijela. Na slici br. 1. Prikazan je sustav sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj.

Slika 1. Sustav sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj

Izvor: <http://www.hanfa.hr/HR/nav/126/sustav-sprjecavanja-pranja-novca-i-financiranja-terorizma-.html>

Kao tijela prevencije obvezno je izdvojiti banke, štedne banke, kreditne unije, ovlašteni mjenjače, osiguravajuća društva, priređivače igara na sreću, brokere, odvjetnike, javne bilježnike, porezne savjetnike i druge. Ključni element preventivnog sustava je obveza banaka i drugih Zakonom određenih obveznika obavješćivati Ured o:

- sumnjivim (gotovinskim i negotovinskim) transakcijama kada banke i drugi obveznici utvrde sumnju na pranje novca i financiranje terorizma bez obzira na visinu transakcije (režim sumnjivih transakcija) (čl. 42. Zakona),
- banke i drugi obveznici su o sumnjivoj transakciji dužni Ured obavijestiti prije izvršenja sumnjive transakcije i obvezni su navesti razloge za sumnju na pranje novca i financiranja terorizma.

Nadzorna tijela obavljaju nadzor nad obveznicima u pogledu primjene mjera za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma temeljem Zakona a to su:

- a) Hrvatska narodna banka koja nadzire provedbu Zakona kod banaka i drugih kreditnih institucija
- b) Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga koja nadzire provedbu Zakona kod sudionika tržišta kapitala, fondova i osiguranja
- c) Financijski inspektorat Republike Hrvatske koji nadzire provedbu Zakona, kao primarni nadzornik, u sektoru tzv. nebankovnih financijskih institucija (mjenjača, pružatelja usluga transfera novca i dr). te u sektoru profesionalnih djelatnosti (odvjetnici, javni bilježnici, računovođe, revizori i porezni savjetnici).
- d) Porezna uprava je zadužena da nadzire provedbu Zakona kod priređivača igara na sreću. Porezna uprava također provjerava poštuju li domaće pravne i fizičke osobe propisano ograničenje naplate u gotovini u iznosu preko 105.000,00 kn., odnosno u poslovima s nerezidentima u vrijednosti preko 15.000,00 EUR-a)
- e) Carinska uprava odgovorna je za nadzir prijenosa gotovine preko državne granice¹⁶

¹⁶ <http://www.mfin.hr/hr/sprjecavanje-pranja-novca>

Pritom, uloga HNB-a u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma je velika te obuhvaća sljedeće najvažnije nadležnosti i obveze HNB-a:

- Nadzor nad provedbom propisa iz područja sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma u bankama, štednim bankama, kreditnim unijama i društvima za izdavanje elektroničkog novca
- Davanje preporuka za poboljšanje sustava za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma
- Organizacija edukacije u području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma za institucije koje nadzire
- Organizacija edukacije za djelatnike Hrvatske narodne banke u području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma
- Donošenje smjernica za provedbu propisa iz područja sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma za banke, štedne banke, stambene štedionice, kreditne unije i društva za izdavanje elektroničkog novca
- Sudjelovanje u izradi nacrtu zakona i podzakonskih akata koji reguliraju sprječavanje pranja novca u RH
- Suradnja s drugim domaćim i međunarodnim tijelima u području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma ¹⁷

Sukladno međunarodnim standardima, hrvatski Ured je središnje nacionalno tijelo za prikupljanje, analizu i dostavljanje nadležnim tijelima slučajeva sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma koje primarno ima zadaću:

- analitičko-obavještajno obrađivati sumnjive transakcije zaprimljene od obveznika, te nakon što ocijeni da u vezi s transakcijom ili određenom osobom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma u zemlji ili inozemstvu, Ured slučajeve, u pisanom obliku, dostavlja na daljnje postupanje i procesuiranje nadležnim državnim tijelima;
- međuinstitucionalno surađivati u sprječavanju i otkrivanju pranja novca i financiranja terorizma sa svim nadležnim državnim tijelima u RH (DORH, USKOK, MUP, SOA, HNB, HANFA, Porezna uprava, Carinska uprava, Financijski inspektorat);
- razmjenjivati podatke, informacije i dokumentaciju sa stranim financijsko-obavještajnim jedinicama i drugim stranim tijelima i međunarodnim organizacijama nadležnim za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma;

¹⁷ http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-pranje-novca-terorizam.htm

- preventivno djelovati u području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma uključujući neizravni (administrativni) nadzor i izobrazbu obveznika (banaka, brokera, investicijskih fondova, casina, javnih bilježnika, odvjetnika i drugih), te izobrazbu državnih tijela;
- objavljuje statističke podatke s područja pranja novca i financiranja terorizma i na odgovarajuće načine obavještava javnost o tehnikama, metodama i tipologijama pranja novca i financiranja terorizma.

Ured je osnovan Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, ustrojen je u okviru Ministarstva financija kao posebna ustrojstvena jedinica i potpuno je operativno neovisan i autonoman u svome postupanju. Ministarstvo financija podnosi godišnje izvješće o radu Ureda za sprječavanje pranja novca Vladi Republike Hrvatske.

Tijela kaznenog progona i pravosuđe obuhvaćaju:

Policija: provodi policijske izvide i financijske istrage kaznenog djela pranja novca postupajući po predmetima iniciranim od strane Ureda, od strane drugih tijela nadzora, i pokrenutih na vlastitu inicijativu.

Državno odvjetništvo: usmjerava rad policije u obradama pranja novca po predmetima Ureda, te po predmetima drugih tijela iz sustava sprječavanja pn/ft, te koordinira rad drugih nadzornih tijela.

Pravosuđe: Sudovi: pred sudom se provodi kazneni postupak za kazneno djelo pranja novca i oduzimanje imovinske koristi, koji su inicirani od strane svih nadležnih tijela iz sustava sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.¹⁸

3.2. Međunarodne institucije i grupe koje se bave problemom pranja novca

Kao imperativ potrebe aktivnog uključivanja u borbu protiv sve veće stope kriminala te pranja novca narasla je potreba za ublažavanjem ovog problema. Međunarodnim konvencijama, preporukama i smjernicama nastoji se regulirati materija sprječavanja pranja novca pa stoga važnu ulogu imaju međunarodne institucije i grupe koje se bave ovim problemom. Povijest zakonskih propisa za sprječavanje pranja novca započela je kriminalizacijom sredstava proizašlih iz kaznenih djela povezanih strgovanjem drogom, odnosno donošenjem Konvencije protiv nezakonitog trgovanja narkoticima i psihotropnim supstancama 1988. godine (Bečka konvencija). Godine 2000. donesene su dvije konvencije, Konvencija protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta (Konvencija iz Palerma) i

¹⁸ <http://www.mfin.hr/hr/sprjecavanje-pranja-novca>

Konvencija o sprječavanju financiranja terorizma te 2003. Konvencija protiv korupcije. Međutim, UN se nije detaljnije bavio specifičnostima DNFBP sektora.“

Nadalje, Bečka konvencija smatra se prvom konvencijom s definicijom pranja novca a prihvatilo ju je više od sto država. Iz tog razloga ovo je značajan iskorak u međunarodnoj borbi protiv organiziranog kriminala te pranja novca.

Prema Pedić,¹⁹ Direktiva Vijeća br.91/308/EEC o prevenciji korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca, donesena je 1991. godine. Ovom je Direktivom bilo obuhvaćen financijski sektor te je bio ograničeno na pranje novca i organiziranog kriminala. Druga direktiva usvojena je 2001. godine, koja je proširila opseg svog djelovanja na više kriminalnih radnji te privi puta i na DNFBP sektor. Druga direktiva je detaljnije obuhvatila obveze pojedinih profesija ali ne dovoljno u slučaju odvjetnika i javnih bilježnika. Postalo je vidljivo da ove dvije direktive nisu dovoljne za sprječavanje financiranja kriminala i pranje novca, stoga je 2005. godine donešena Treća direktiva. Ona je uključivala dopunjene FATFove preporuke iz 2003. godine te je proširila svoju primjenu i veću zaštitu od organiziranog kriminala i financiranja istoga. Nakon toga, 2005. godine donesena je Konvencija Vijeća Europe br. 198 o pranju, traganja, privremenom oduzimanju prihoda stečenim kaznenim djelom i o financiranju terorizma. Ovom Konvencijom dolazi do nadogradnje za što učinkovitiju borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma. Prethodni zakoni i legislative, poslužile su kao osnova za uvođenje odvjetnika, javnih bilježnika, revizora te pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju računovodstvene poslove i poslove poreznog savjetovanja

Financial Action Task Force (FATF) međunarodno je tijelo osnovano u Parizu 1989., na sastanku zemalja G-7, čija je zadaća praćenje provođenja mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Mandat FATF-a do 2020. obuhvaća uspostavljanje standarda za suzbijanje pranja novca, financiranja terorizma i financiranja proliferacije oružja za masovno uništenje, procjenu usklađenosti sa standardima FATF-a i prepoznavanje prijetnja integritetu međunarodnoga financijskog sustava i odgovaranje na njih putem studija visokorizičnih jurisdikcija i tipologija. Članovi su FATF-a 34 jurisdikcije i dva regionalna tijela. Preporuke koje je izdao FATF standardi su za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma na svjetskoj razini.²⁰ Glavna uloga FATF očituje se u ispitivanju tehnika i trendova pranja novca, pregledu mjera koje su već poduzete na domaćoj i međunarodnoj razini te planiranju onih koje se još trebaju poduzeti po pitanju suzbijanja pranja novca, ali i

¹⁹ Pedić Ž. (2010.): Sociološki aspekti pranja novca str.88.

²⁰ <http://www.hnb.hr/>

financiranja terorizma. U tom svijetlu, razvojem metoda i tehnika pranja novca razvijala se i mijenjala svijest o problemu koji on predstavlja. U tom su se smjeru usavršavale i Preporuke koje su sve detaljnije navodile pojedine obveze, ali bez velikih ograničenja. Postale su jasnije i lakše za primjenu, uz proširen obuhvat njihove primjene na nove obveznike. U okviru četrdeset preporuka obrađuju se sve najvažnije mjere učinkovitog sustava suzbijanja i sprječavanja pranja novca između kojih je vrijedno istaknuti proširenje kruga obveznika s financijskih na nefinancijske institucije, identifikaciju stvarnog vlasnika, poduzimanje mjera dubinske analize, povratnu informaciju, izvješćivanje, nadzor i regulaciju sumnjivih transakcija te međunarodnu suradnju.

Egmont grupa je međunarodna mreža nacionalnih ureda specijaliziranih za borbu protiv pranja nezakonitih sredstava. Trajno promiče i podržava suradnju nacionalnih ureda, potiče međusobnu razmjenu informacija i iskustava o mogućim slučajevima pranja novca.²¹

U njezinu je sastavu trenutačno 101 nacionalna financijska obavještajna jedinica koja se bavi sprječavanjem i otkrivanjem pranja novca. Jedno od gotovo najvažnijih postignuća rada grupe jest stvaranje zaštićene internetske komunikacije. Egmontov međunarodni sigurnosni internetski web sustav omogućuje članovima međusobnu komunikaciju putem zaštićenog e-maila, olakšavajući praktičnu i brzu razmjenu podataka u borbi protiv pranja novca. Iako to ne zamjenjuje tradicionalne kanale koji služe za dobivanje dokaza za sudski proces, nadzornim službama mogu osigurati korisne spoznaje u istrazi. Dakle, cilj je Egmont grupe stvaranje preduvjeta za sigurnu, brzu i zakonski utemeljenu razmjenu informacija koja služi borbi protiv pranja novca i koja je usmjerena na stvaranje središnje mreže u međunarodnoj suradnji ureda. U nastojanju za što većim protokom informacija koje pridonose otkrivanju pranja novca, Ured je potpisao Memorandume o razumijevanju s uredima iz Slovenije, Belgije, Italije, Češke, Paname, Litve, Make- 29 Naputak je stupio na snagu 19. siječnja 2001, a primjenjuje se od 5. veljače 2001. 30 Korištenje Inteligentnoga informacijskog sustava Ureda obuhvaća strategijsku i operativnu analitiku te vizualizaciju, s krajnjim ciljem detektiranja sumnjivih transakcija putem određenih indikatora i dostavljanja obavijesti o sumnjivim transakcijama nadležnim državnim tijelima radi daljnjeg postupanja, povezujući sumnjive transakcije s kriminalnim aktivnostima pojedinca, grupe ili organizacije, uključujući poznate metode pranja novca.²²

Bazelski komitet za superviziju banaka osnovali su guverneri centralnih banaka deset najrazvijenijih država svijeta odlučilo je da 1974. g. za superviziju banaka, a države članice

²¹ Condemi V., Pasquale J., (2005): The money laundering prevention system str. 161.

²² Cindori S. (2007.): Sustav sprječavanja pranja novca, str. 113.

predstavljaju njihove centralne banke, odnosno određena tijela sa formalnim ovlaštenjima supervizije rada banaka ako ti poslovi nisu u nadležnosti centralne banke. Ovaj Komitet nema ovlaštenja međunarodne supervizije rada banaka, odnosno njegove odluke nemaju zakonsku snagu. Konceptija rada je zasnovana na uspostavljanju standarda supervizije banaka, odnosno izdavanja vodiča i smjernica, tj. izjava sa preporukama o najboljim praksama u širokom spektru pitanja koja se odnose na superviziju banaka.

Komitet je uveo nekoliko standarda koji se tiču pranja novca od kojih su tri najvažnija:

1. Izjava o principima o pranju novca i Izjava o prevenciji, čiji su osnovni principi:

procedure zahtijevaju neophodnu identifikaciju klijenata, poštovanje i usaglašavanje sa zabranama (compliance), donošenje propisa o financijskim transakcijama, onemogućavanje transakcija koje su povezane sa pranjem novca i suradnja sa agencijama za borbu protiv kriminala.

2. Ključni principi za efikasnu bankarsku kontrolu koji osigurava obuhvatni plan za efikasan sistem bankarske kontrole i pokriva široko područje različitih pitanja. Ukupno je usvojeno 25 principa, a petnaesti se odnosi na pranje novca, uključujući striktno pravilo „upoznaj svog klijenta.“

3. Detaljne financijske provjere klijenata (Customer due diligence - CDD) - dužna marljivost. To je dokument koji je predstavljao nadogradnju pravila „upoznaj svog klijenta“.

Međunarodni monetarni fond je anagažiran u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma još od početka 2001. godine. U posljednjih deset godina napori MMF-a u tom smislu pomogli su da se oblikuju mjere i radnje za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma na međunarodnom nivou, i proizveli su preko 70 procjena sistema za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma kao i veliki broj projekata tehničke pomoći i istraživanja. Široko iskustvo koje MMF ima u procjenjivanju financijskog sektora, u pružanju tehničke pomoći u financijskom sektoru i vršenju nadzora nad ekonomskim sustavima država članica naročito su doprinijeli u ocjenjivanju ukladenosti država sa međunarodnim standardima za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma i u pravljenju programa uz pomoć kojih će države riješiti uočene nedostatke. ²³

²³ R. Klasens(2006.): Sprječavanje pranja novca, str. 52

4. NADZOR PRANJA NOVCA U BANKARSKOM SUSTAVU

Razmjena vrijednosti kroz povijest imala je različite oblike. Od razmjene prirodnih dobara „u naturi“, klasična trampa preko vrednovanja dobara kroz razne plemenite metale pa sve do modernog novca. Danas taj moderni novac ne staje u fizičkom obliku a zamjenjuju ga različiti vrijednosni papiri , kartice kojima se sve više „barata“ isključivo elektronskim putem te ostale blagodati modernog bankarstva.

U davnoj prošlosti se netko dosjetio da bi u određenim zanatima ili djelatnostima dobro poslužio kredit za prevladavanje određenih izvanrednih okolnosti kojima su ljudi bili izloženi (prvenstveno se to odnosi na poljoprivrednike). U tom se trenutku mogu prepoznati početci bankarskog sustava u vrlo primitivnom obliku, čak i kao zelenaštvo. Takvi početci su obuhvaćali isključivo zapise na glinenim pločicama ili pohranu podataka pomoću skupih aplikacija na modernim računalima. Smisao i cilj bankarstva ostao je isti od svojih početaka pa sve do danas osim što su se sa napretkom tehnologije značajno promijenili način reklame, količina proizvoda koji se nude i oblik poslovanja stvoren modernom civilizacijom. Samim time razvio se kriminalitet sa elementima sofisticiranosti pomoću kojih je lako skinuti znatne količine novca sa nečijeg računa ili oprati novac putem bankarskog sustava nego uzeti oružje i izravno prijetit nekom djelatniku banke.

4.1 Osnovne odrednice prevencije pranja novca u bankarskom sektoru

Budući da je financijski sustav krvotok kriminala samim time predstavlja glavnu metu raznim tehnikama i metodama pranja novca te financiranja terorizma. Prva faza, odnosno faza polaganja najopasnija je za kriminalca budući da je prljavi novac u ovoj fazi najvidljiviji i kao takav izložen je otkrivanju. Dakle u ovoj fazi se novac koji je stečen na nezakonit način nastoji odvojiti od svog pravog, nezakonitog izvora i prvi put se ulaže u financijski sustav ili se pretvara u neku drugu vrstu imovine. Zbog svega navedenog važno je posvetiti veliku pozornost prvoj fazi kako bi se na vrijeme otkrilo pranje novca pa upravo zbog toga preventivni sustav suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma u financijskom i nefinancijskom sektoru najvjernije prikazuje Treća direktiva s naglaskom na dubinsku analizu stranke. Međutim važno je naglasiti da je već prva direktiva imala velikog doprinosa odnosno dala odgovor na zabrinjavajuće pojave u području pranja novca koje narušavaju stabilnost i ugled financijskog sektora. Navedena direktiva zahtijeva zabranu pranja novca, a obvezu propisivanja i provođenja mjera sprječavanja pranja novca nameće prvenstveno financijskom sektoru.

Značaj prevencije prepoznaje i Lilley²⁴ koji u šest od deset „najvažnijih pravila preventivnih mjera“ posebno ističe značajnu ulogu banaka:

- banke trebaju uspostaviti suradnju s drugim nadležnim tijelima u suzbijanju pranja novca, posebno istražnim tijelima, odnosno ne smiju biti od pomoći peračima novca;
- banke (i slični subjekti) moraju uspostaviti cjelovit postupak identifikacije kako bi verificirali podatke osoba koje otvaraju račun i potvrdili njihov identitet;
- banke moraju čuvati podatke i sudjelovati u nastojanjima nadležnih državnih tijela za sprječavanje pranja novca;
- banke moraju izvještavati o sumnjivim strankama i transakcijama;
- bankarska tajna se neće odnositi na transakcije koje indiciraju pranje novca;
- banke moraju uspostaviti interne procedure, izobrazbu djelatnika i unutarnji nadzor poslovanja

Isti sadržaj prevencije donose i Baselska načela, treća direktiva pod nazivom due diligence (dubinska analiza stanke) i pojam dobro poznat dotadašnjoj regulativi - Know Your Customer. Sa sigurnošću se može utvrditi da je „KYC, uključujući i verifikaciju stranke, jedan od osnovnih načela suzbijanja pranja novca.“²⁵ Bankovni bi se službenici trebali što je moguće opširnije informirati o identitetu osoba koje se pojavljuju kao stranke te posebnu pozornost obratiti na sve složene i neuobičajene poslove te neuobičajene poslovne aktivnosti bez ekonomski jasne ili prepoznatljive svrhe.²⁶ U tom su smislu financijske i nefinancijske institucije obvezne izvršiti identifikaciju stranaka u slijedećim slučajevima: pri otvaranju računa, u svim transakcijama velikih iznosa novca, prilikom povezanih transakcija, transfera velike količine novca na više računa različitih banaka i sl.²⁷ Dakle potrebno je detaljno istražiti pozadinu takvih poslova i rezultate evidentirati. Ukoliko se uoči sumnjiva stranka potrebno je odbiti bilo kakav oblik suradnje sa takvom strankom a njihove račune je potrebno zatvoriti.

²⁴ Lilley, P., (2000), *Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering*, Kogan Page, str.61.

²⁵ Glinig, M.,(2001.): *Međunarodne financijske prijevare*, Zagreb, 2001.

²⁶ Howell, J., (2006), *The prevention of money laundering and terrorist financing*, Official Typologies form FATF, ICC Commercial Crime Services, Barking, str. 81-85.

²⁷ Gilmore, W. *Dirty money, The evolution of money laundering countermeasures*, Council of Europe, May 1999

Ove zahtjeve Treća direktiva navodi unutar pojma „dubinske analize stranke“ koja može biti pojednostavljena ili pojačana, ovisno o situacijama koje po svojoj prirodi predstavljaju povećani ili smanjeni rizik od pranja novca i financiranja terorizma. Glavne odrednice dubinske analize sadrže utvrđivanje i provjeru identiteta stranke, utvrđivanje i provjeru identiteta stvarnog vlasnika, prikupljanje podataka o svrsi i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa i stalno praćenje poslovnog odnosa.

Vezano za postupak "Due Diligence", Preporuke FATF izričito navode da su financijske institucije obvezne utvrditi identitet stranke i provjeriti utvrđeni identitet putem drugih dostupnih dokumenata, baza ili informacija. Uz utvrđivanje identiteta veže se i utvrđivanje krajnjeg vlasnika (ustanoviti fizičku osobu kao krajnjeg vlasnika pravne osobe) ili identiteta osobe u čije ime se transakcija obavlja, kao i provjera utvrđenog identiteta. Zaključno, nužno je s dužnom pažnjom pratiti poslovanje stranke - pregledom transakcija i uvidom u stanje računa tijekom poslovanja.²⁸

Sukladno svemu navedenom bankarski sektor glavni je odgovoran za sprječavanje pranja novca već u fazi polaganja kada su najveći izgledi da će ovakav kriminal biti otkriven. Sukladno tome, svaka financijska organizacija dužna je prijaviti nadležnim institucijama, primjerice (Uredu za sprječavanje pranja novca) svako sumnjivu i nelogičnu transakciju jer time sa jedne strane doprinosi sprječavanju pranja novca, a s druge strane štiti vlastiti ugled.

4.2. Elektroničko bankarstvo

Stalne tehnološke inovacije i međusobno tržišno natjecanje postojećih bankovnih organizacija, kao i nove organizacije koje su stupile na tržište učinile su dostupnim širi asortiman bankarskih proizvoda i usluga. Inovacije su posebno dostupne stanovništvu i poduzećima preko elektroničkih distribucijskih kanala. Razvoj novih tehnologija što uključuje elektroničko poslovanje i elektroničko bankarstvo otvara nove mogućnosti prijevara i pranja novca. Jednostavnim elektronskim transferom novca iz jedne u drugu banku elektronski prijenos novca postaje jedna od najčešćih načina prebacivanja velikih svota novca po cijelom svijetu, što ujedno implicira korisnu metodu druge faze pranja novca-oplemenjivanje. Na taj se način „priljavi novac“ putem bankarskog ili financijskog sustava elektronski premješta globalnim bankarskim sustavom, u svrhu prikrivanja njegovog pravog izvora. Richards²⁹ navodi okvirnu procjenu koja ukazuje da se 80% ukupnih poslovnih transakcija odvija

²⁸ www.fatf-gafi.org

²⁹ Richards, J., (1998) Money laundering, str. 165

elektronskim transferima s računa stranke na račune drugih korisnika, iz čega proizlazi da je elektronsko poslovanje krvotok globalne trgovine. Elektroničkim se transferima teško ulazi u trag upravo zbog minimuma identifikacijskih informacija o stranci, čime se omogućava međunarodno kretanje ogromnih iznosa novca u samo jednoj sekundi. „Samo se jedan takav transfer kreće u rasponu i do milion dolara, dok procjene govore da se na dnevnoj razini razmjenjuju čak i trilioni dolara (u novčanicama i obveznicama).“³⁰ Međunarodni napori sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma putem elektroničkih transfera novca, a samim time i elektroničkog bankarstva, istaknuti su u točki 14. uvoda Treće direktive, članku 34. ZSPNFT, kao i u VII Specijalnoj preporuci FATF koja ističe značaj i opasnosti napredne tehnologije. U tom svijetlu, VII Specijalna preporuka FATF ima za cilj poboljšati transparentnost svih vrsta transfera novca elektronskim putem, unutar zemlje i međunarodno, olakšavajući pri tome tijelima provođenja zakona slijed elektronskog prijenosa (nezakonitog) novca. Propisuje obvezu poduzimanja mjera financijskim institucijama, uključujući i one koje se bave međunarodnim novčanim doznakama, za pribavljanjem točne informacije o transferu sredstava, kao i provođenje pojačane kontrole i nadzora transfera koji ne sadrže propisane podatke o pošiljatelju. Za svaki elektronički prijenos novca u iznosu od 1000 Eura/dolara ili više financijska je institucija dužna tražiti (i čuvati) podatke o pošiljatelju. Prikupljene će podatke naknadno verificirati u skladu s 5. Preporukom FATF. Za elektroničke transfere preko granice u istom iznosu potrebno je prikupiti sve podatke o pošiljatelju koji će pratiti daljnji transfer novca, dok je za transfere unutar zemlje dovoljno prikupiti:

a) podatke tražene za međunarodne transfere ili

b) podatke koji uključuju pošiljateljev broj računa ili drugi jedinstveni identifikator.

Podaci moraju pratiti transakciju. Sve transakcije uz koje nisu priloženi potpuni podaci o pošiljatelju podvrgnut će se procedurama za procjenu rizika. Time predstavljaju jedan od razloga sumnje na pranje novca ili financiranje terorizma. Takve će se transakcije odmah dostaviti nadležnim tijelima, odnosno FIU, a suradnja s financijskom institucijom koja je poslala nepotpune podatke ograničiti će se ili prekinuti, ovisno o sadržaju zaprimljenih podataka.³¹

³⁰ Zagaris, B., MacDonald, S., B., (1992), “Money Laundering, Financial Fraud and Technology: the Perils of an Instantaneous Economy” preuzeto iz Savona, E., (2004), Responding to Money Laundering: International Perspectives, Harwood Academic Publishers, London, str. 153-154.

³¹ Financial Action Task Force on Money Laundering (2007), Methodology for Assessing Compliance with the FATF 40 Recommendations and the FATF 9 Special recommendations

5. NADNACIONALNA ORGANIZACIJA SUSTAVA NADZORA

5.1 Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari (Beč, 1988.), kojom se razmatra problem i određuju načini borbe protiv narkotika oduzimanjem profita stečenih od nezakonite proizvodnje i prometa narkoticima, te promovira međunarodna suradnja država članica.³²

S jedne strane svijest o veličini i rastu nezakonite proizvodnje, potražnje i prometa opojnih droga koje su sve više prodirale u razne socijalne grupacije i predstavljale opasnost za zdravlje ljudi te s druge strane snažan negativan utjecaj na gospodarstvo, kulturu i političke temelje svakog društva bili su glavni poticaj koordinirane međunarodne akcije protiv pranja novca. Iako se ova konvencija prije svega odnosi na drogu i psihotropne tvari, bilo je važno suočiti se uzrokom ovog problema budući da on povlači za sobom i neke druge organizirane kriminalne aktivnosti i time potkopava i ugrožava gospodarstvo.

Do donošenja Konvencije UN već je nekoliko međunarodnih sporazuma nastojalo regulirati ovu materiju međutim sve bez većeg uspjeha budući da su se takvi kriminalni poslovi sve više širili a tehnike pranja novca postale su sve sofisticiranije i naprednije, ostavljajući strah da će se putem njih ugroziti zdravlje financijskog sustava pojedinih zemalja baš kao što i droga razara zdravlje čovjeka. Iako su međunarodna nastojanja uvelike doprinijela kontroli nad proizvodnjom droge i sprječavanju daljnjeg raspačavanja na tržištu, vrlo je brzo postalo jasno da su postojeće mjere neprimjerene novim metodama moderne međunarodne preprodaje.

Ova Konvencija uvelike pomaže međunarodnom suzbijanju prometa opojnih droga te stvara prvi sveobuhvatan sporazum koji zahtjeva poduzimanje preventivnih i represivnih mjera pranja novca za njezine potpisnice. Naime, tu se radi o prvom međunarodnom sporazumu za kažnjavanje pranja novca, iako se takvo kažnjavanje odnosi isključivo na ograničen broj predikatnih djela iz kojih prljavi novac proizlazi.

³² Cindori S. (2007.): Sustav sprječavanja pranja novca, str. 198.

U nastojanju kriminalizacije skoro svakog prekršaja vezanog za prodaju droge, Konvencija UN također sadrži nekoliko odredbi za ublažavanje učinaka pranja novca vezano uz nezakonitu prodaju droge. Iako ista Konvencija po prvi puta u međunarodnoj kodifikaciji inkriminira pranje novca i njegovu zapljenu, nigdje konkretno ne navodi izraz pranje novca niti definira pojam kaznenog djela pranja novca.“ Članak 3. Konvencije UN ključan je s obzirom na pitanje definiranja pojma droge i pranja novca kao kaznenog djela jer od svake države potpisnice zahtjeva suradnju i razmjenu informacija te posredno nameće obvezu izrade ili izmjene njihovih domaćih zakona koji reguliraju materiju sprječavanja pranja novca. Ovim se člankom nameće stroga obveza zemalja potpisnica da kriminaliziraju široki spektar aktivnosti, od proizvodnje droge, 22 posjedovanja i uzgoja do udruživanja, upravljanja i financiranja takvih aktivnosti.“³³

Osim zahtjeva za kažnjavanjem konverzije ili transfera, odnosno sakrivanja ili prikrivanja imovine, Konvencija UN u stavku 1. točki c. podtočki (iv) zahtijeva i kažnjavanje sudjelovanja, udruživanja ili urote radi počinjenja, pokušaja počinjenja ili pomoći, poticanja, olakšavanja ili savjetovanja o počinjenju bilo kojeg od kaznenih djela vezanih za zloupotrebu droge i pranja novca, ukoliko taj zahtjev nije u suprotnosti s ustavnim načelima i osnovnim konceptom pravnog sustava određene države.

5.2 Konvencija 141. Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim dijelom

Prvotna nastojanja Vijeća Europe da postavi temelje pravne regulative u suzbijanju pranja novca proizlaze iz Preporuke R(80)10 o mjerama protiv prenošenja i prikrivanja sredstava nezakonitog porijekla. Ističe se nužnost banaka na provođenje verifikacije identiteta svojih klijenata i uspostave uže uzajamne suradnje. Usprkos naglašenoj potrebi financijskih institucija da upoznaju svoju stranku, Nilsson je mišljenja da mjere iz Preporuka najvećim dijelom nisu implementirane. Razlog tomu bi se mogao zaključiti iz komentara kojim se kritički osvrnuo na Vijeće Europe kao instituciju vjerojatno ispred svojeg vremena. Hubbard, s druge strane, smatra da su narednih 20 godina zemlje svijeta, bankarska zajednica (uključujući brojni financijski sektor) i regionalna tijela usvojili dobru politiku djelovanja i obrambene mehanizme na putu rješavanja problema pranja novca. U tom svjetlu, deset godina nakon navedenih Preporuka Vijeće Europske Ekonomske Zajednice odobrilo je Konvenciju Vijeća Europe. Konvenciju Vijeća Europe možemo promatrati kao cjelovit akt,

³³ Cindori S. (2007.): Sustav sprječavanja pranja novca, str. 82.-83.

donesen u Strasbourgu 1990. godine, s namjerom da se postigne veće jedinstvo u vođenju zajedničke kaznene politike kako bi se u što većoj mjeri smanjila teška kaznena djela i kaznili počinitelji koji su stekli prihode na nezakonit način. Zbog ograničenja glavnim ciljem Konvencije UN – zabrana nezakonitog prometa droge, jasna je nužnost donošenja Konvencije Vijeća Europe koja je objedinila mehanizme uzajamne pravne pomoći, privremene mjere i oduzimanje prihoda stečenog kaznenim djelom, a sve to vezano uz materiju sprječavanja pranja novca. U tom nastojanju, Konvencija Vijeća Europe predstavlja sveobuhvatan sustav pravila koji obuhvaćaju brojne proceduralne aspekte povezane s pranjem novca - od inicijalne istrage do zaključne konfiskacije. Temeljni ciljevi Konvencije Vijeća Europe odnose se prvenstveno na postizanje većeg jedinstva među državama članicama u vođenju zajedničke kaznene politike. Suzbijanje teških kaznenih djela sve više dobiva obilježja međunarodnog problema i zahtjeva uporabu suvremenih metoda na međunarodnoj razini. Najvećim se djelom te metode odnose na učinkovitu međunarodnu suradnju i međunarodnu pravnu pomoć u kaznenim postupcima i istragama kaznenih djela te pronalaženje, oduzimanje i konfiskaciju profita nastalih istim kaznenim djelima. 24 Potpisnice Konvencije Vijeća Europe poduzimaju mjere u cilju kriminalizacije pranja prihoda iz kaznenih djela te oduzimanja instrumenata i profita ili imovine koja odgovara tim iznosima. Istaknut je značaj suradnje u istragama, osiguravanju dokaza, kao i spontano dostavljanje podataka drugoj članici. Također određuju se i privremene mjere poput blokiranja bankovnih računa i privremenog oduzimanja imovine sprječavajući daljnju kupoprodaju, a sve u cilju oduzimanja nezakonito stečenih prihoda.³⁴

„Članak 6. Konvencije Vijeća Europe većim je djelom temeljen na Konvenciji UN. U prvom se redu se od svake stranke zahtijeva kriminalizacija pranja novca njihovim internim zakonodavstvom. Kazneno djelo pranja novca sadrži sljedeća djela, ukoliko su počinjena s umišljajem:

- konverziju ili prijenos imovine, uz uvjet da takva imovina predstavlja nezakoniti prihod, u svrhu skrivanja ili prikrivanja nezakonitog porijekla takve imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi koja je uključena u izvršenje glavnog kaznenog djela;
- prikrivanje ili maskiranje prave prirode, porijekla, mjesta, raspolaganja, premještanja te postojanje prava, odnosno vlasništva nad imovinom za koju se zna da predstavlja nezakoniti prihod; te sukladno sa svojim ustavnim načelima i temeljnim konceptima svog pravnog sustava: stjecanje, posjedovanje ili uporaba imovine, za koju se zna da je u vrijeme primanja predstavljala nezakoniti prihod;

³⁴ www.dorh.hr/fgs.axd?id=1084

- sudjelovanje u izvršenju, udruživanje ili zavjera radi izvršenja, pokušaj izvršenja i pomaganje, poticanje, olakšavanje i davanje savjeta u izvršenju bilo kojeg od navedenih kaznenih djela.“³⁵

5.3 Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom (popravi, kopirano sve)

Izmjene i ažuriranje Konvencije Vijeća Europe, razvoj metoda i tehnika pranja novca, a ponajviše uznapredovali terorizam na globalnoj razini doprinijeli su donošenju Varšavske konvencije. Bit Varšavske konvencije ne odudara previše od Konvencije Vijeća Europe jer se i nadalje fokusira na mjere provođenja istrage, zamrzavanja, privremenog oduzimanja i konfiskacije prihoda stečenog kaznenim djelom, kaznenim djelom pranja novca te međunarodnu suradnju, međutim unosi i vrijedne novine. Već u samoj preambuli, a kasnije i u prvom poglavlju gdje su objašnjeni termini Varšavske konvencije, jasne su novine u pogledu problematike terorističkih akcija kao prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti, određivanja financiranja terorizma kaznenim djelom te značaja prevencije pranja novca i financiranja terorizma, a nastavno i uloga financijskoobavještajne jedinice.

5.4 Preporuke FATF-a vezane za sprječavanje pranja novca

Financial Action Task Force (FATF) međunarodno je tijelo osnovano u Parizu 1989., na sastanku zemalja G-7, čija je zadaća praćenje provođenja mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Mandat FATF-a do 2020. obuhvaća uspostavljanje standarda za suzbijanje pranja novca, financiranja terorizma i financiranja proliferacije oružja za masovno uništenje, procjenu usklađenosti sa standardima FATF-a i prepoznavanje prijetnja integritetu međunarodnoga financijskog sustava i odgovaranje na njih putem studija visokorizičnih jurisdikcija i tipologija. Članovi su FATF-a 34 jurisdikcije i dva regionalna tijela. Preporuke koje je izdao FATF standardi su za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma na svjetskoj razini.³⁶

Glavna uloga FATF očituje se u ispitivanju tehnika i trendova pranja novca, pregledu mjera koje su već poduzete na domaćoj i međunarodnoj razini te planiranju onih koje se još trebaju poduzeti po pitanju suzbijanja pranja novca, ali i financiranja terorizma. U tom svijetlu, razvojem metoda i tehnika pranja novca razvijala se i mijenjala svijest o problemu koji on predstavlja. U tom su se smjeru usavršavale i Preporuke koje su sve detaljnije navodile pojedine obveze, ali bez velikih ograničenja. Postale su jasnije i lakše za primjenu, uz

³⁵ Cindori S. (2010.): Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom“ str.93

³⁶ <http://www.hnb.hr/>

proširen obuhvat njihove primjene na nove obveznike. U okviru 40 Preporuka obrađuju se sve najvažnije mjere učinkovitog sustava suzbijanja i sprječavanja pranja novca između kojih je vrijedno istaknuti proširenje kruga obveznika s financijskih na nefinancijske institucije, identifikaciju stvarnog vlasnika, poduzimanje mjera dubinske analize, povratnu informaciju, izvješćivanje, nadzor i regulaciju sumnjivih transakcija te međunarodnu suradnju.“

5.5 Direktiva 91/308/EEC o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca

„Nakon Konvencije UN, Konvencije Vijeća Europe, 40 Preporuka FATF i bankarske prakse objavljene u Bazelskim načelima koje zajedno predstavljaju temelj sustavnog suzbijanja pranja novca, Direktiva 91/308/EEC o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca (u nastavku teksta: Prva direktiva) svojim je odredbama uokvirila najbolju međunarodnu praksu, postavljajući visoke standarde u zaštiti financijskog i nefinancijskog sektora od štetnih efekata koje mogu prouzročiti nezakonita sredstva. Prva je direktiva jednim djelom predstavljala dokaz da sloboda kretanja kapitala i prednosti globalne ekonomije neće utjecati na organizirani zločin, odnosno neće pridonijeti ili olakšati veću pokretljivost nezakonitih prihoda izvan granica matičnih zemalja. U tom se smislu njezin cilj očituje u onemogućavanju prihvaćanja mjera pojedinim državama koje su u suprotnosti sa slobodnim i jedinstvenim europskim financijskim tržištem, već usvajanje odredaba namijenjenih prvenstveno sprječavanju pranja novca, dok se ujedno se štiti povjerenje javnosti u cjelokupni financijski sustav.“³⁷

5.6 Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EC

S obzirom da je Prva direktiva predstavljala inicijalno nastojanje preventivnog sustava u suzbijanju pranja novca, uključujući većim djelom financijski sektor, revidirane Preporuke FATF i Konvencija Vijeća Europe nametale su nove standarde i samim time zahtijevale izmjene postojeće Direktive. Iako postoje oprečna mišljenja o učinkovitosti njene provedbe, deset godina nakon donošenja Prve direktive, dana 4. prosinca 2001. usvojen je kompromisni tekst u cilju njezinog ažuriranja.³⁸

³⁷ Cindori S. (2010.): Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom“ str.108.-122.

³⁸ Muller , W., H., Kalin , C., H., Goldsworth, J., G., (2007) Anti-Money Laundering: International Law and Practice, John Wiley & Sons, Chichester, str. 61

5.7 Direktiva 2005/60/EZ o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma

U posljednje vrijeme pranje novca i financiranje terorizma postaju sve više rastućom industrijom zauzimajući svoje mjesto na financijskom tržištu i drugim područjima, na globalnoj razini uključujući sve više država. Budući da ovaj problem nije tako lako rješiv putem tijela provođenja zakona, naglasak se stavlja na prevenciju financijskog i nefinancijskog sektora. Kako je specifičnost pranja novca njegov međunarodni karakter, ujedno predstavlja i osnovu za zloupotrebu slobode kretanja kapitala i pružanja financijskih usluga čemu pogoduje upravo objedinjeno financijsko područje Europske unije (u nastavku teksta: EU). Iz istog bi se razloga nepovredivost i stabilnost kreditnih i financijskih institucija te povjerenje u financijski sustav u cjelini mogli ozbiljno narušiti, stoga ne čudi donošenje Treće Direktive koja predstavlja skup mjera donesenih u cilju ujednačavanja zakonodavstva na području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.³⁹

Još jedan od razloga donošenja Treće direktive u vrlo kratkom vremenu nakon Druge direktive može se naći u okolnostima proizašlim nakon 11. rujna 2001. i postavljanja bombi u Madridu. Trećom se direktivom osnažuju postojeće mjere sprječavanja pranja novca, a značaj terorizma podignut je na višu razinu. Sukladno Okvirnoj odluci 2001/500/JHA koja propisuje definiciju terorizama, proširuje se i lista predikatnih djela, a vrlo se detaljno obrađuje i problematika dubinske analize stranke i pitanje utvrđivanja stvarnog vlasnika kao krucijalnog.⁴⁰

Prema Cindori⁴¹ preporuka grupe za promicanje mjera protiv pranja novca 40 + 9 koja ima za cilj proširivanje kruga obveznika, produbljivanje i temeljitiju identifikaciju, te veću regulaciju sunjivih transakcija. Konačna preinaka ovih mjera donešena je u Berlinu 2003. godine, te su usvojeni novi oblici prevencije i borbe protiv pranja novca i organiziranog kriminala.

³⁹ Unger, B., (2007), *Amounts and Effects of Money Laundering*, Edward Edgar Publishing, United Kingdom, str. 22.

⁴⁰ Muller, W., H., Kalin, C., H., Goldsworth, J., G., (2007) *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*, John Wiley & Sons, Chichester, str. 62.

⁴¹ Cindori S. (2007.): *Sustav sprječavanja pranja novca*, str. 155.

6. PRIMJENA SUSTAVA NADZORA U RH

6.1 Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma

Osnove preventivnog sustava Republike Hrvatske koji obuhvaća mjere i radnje sprječavanja pranja novca što ih provodi financijskih i nefinancijski sektor, izložene su u prvom Zakonu (NN 69/97). Prvotni Zakon se mijenjao, manjim izmjenama i dopunama koje su se odnosile na ukidanje Financijske policije (NN 67/01) i odgodu obavljanja transakcije koja je s 2 produžena na 72 sata (NN 114/01). Vidljiv je nedostatak na polju definiranja pojma pranja novca, uključanja odvjetnika, javnih bilježnika, revizora, računovođa i poreznih savjetnika u krug obveznika, provođenja dubinske analize stranke, primjene pravila da izvješćivanje u dobroj volji neće prouzročiti bilo kakvu odgovornost. Prema 106. članku koji predstavlja potpuno usklađenje sa svim međunarodnim standardima, Zakon (NN134/14)⁴² detaljno razrađuje:

- uključivanje zahtjeva za sprječavanje i otkrivanje financiranja terorizma u financijski sustav RH
- preventivni sustav temeljen na stupnju rizika,
- stvaranja jedinstvene liste obveznika,
- analitičko –obavještajni rad Ureda,
- povratno izvješćivanju obveznika,
- zaštitu dostave informacija u dobroj vjeri,
- međunarodnu suradnju,
- obvezu vođenja evidencije i statistike,
- definiranje nadzornih tijela po pojedinim sektorima,
- propisivanje učinkovitih, proporcionalnih i preventivnih kazni.

⁴² <http://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma>

7. ZAKLJUČAK

Prljavim se novcem smatra svaki novac koji je stečen kaznenim djelom i sva imovina koja proizlazi iz tog novca. To znači da pranje novca bez prethodne kriminalne aktivnosti ne postoji. Stoga spomenutim fazama pranja novca, potrebno je pridati više pažnje, te na kontinuiran i pametan način stvoriti prepreke za sve one koje se žele baviti ilegalnim aktivnostima vezanih uz novac. Kao što je navedeno, Hrvatska je poduzela važne korake u borbi protiv pranja novca osnivanjem različitih institucija te ratificiranjem Konvencije Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari iz 1988. godine i Konvenciju 141. Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom iz 1990. godine, a u zakonodavstvo uvrstila Preporuke FATF-a i smjernice EU. Nadalje, 1997. stupio je na snagu Zakon o sprječavanju pranja novca i Pravilnik koji svojim izmjenama i dopunama prate trendove međunarodnih propisa. S obzirom na to da je pranje novca ponajprije međunarodni problem, osim hrvatskih institucija ističe se važnost također i međunarodnih institucija te njihovih odredaba kao što je Konvencija 141. Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom koja propisuje opća pravila međunarodne suradnje te Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom te o financiranju terorizma, koja detaljnije razrađuje i jasno propisuje pravila suradnje među financijsko-obavještajnim jedinicama radi prikupljanja, analize ili istraživanja relevantnih informacija o bilo kojoj činjenici koja bi mogla upućivati na pranje novca ili financiranje terorizma. Ključ uspjeha leži u dobroj prevenciji koja bi se osigurala putem edukacije obveznika i zaposlenika, uz kvalitetnu informatičku potpora koja će učiniti sve informacije dostupnima u što kraćem roku, a njihovu analizu što preglednijom. Također organiziranjem različitih akcija na lokalnoj razini, uz veliku uključenost stanovništva bi potencijalno mogla imati dobar ishod s obzirom da upravo na toj razini nastaju ilegalne transakcije. Zaključno, suradnjom svih tijela na području prevencije i represije, kako na nacionalnoj, tako i na globalnoj razini, jedan je od najučinkovitijih načina sprječavanja novih mogućnosti pranja novca i financiranja terorizma uzrokovane globalizacijom.

LITERATURA:

1. Cindori S. (2007.): Sustav sprječavanja pranja novca
2. Cindori S. (2010.): Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom“ str.93
3. Condemi V., Pasquale J., (2005): [The money laundering prevention system](#) str. 161.
4. Četiri modela Katarine Oswald preuzeta su iz Mitsilegas, V., (2003) Money Laundering Counter – Measures in the European Union : A new Paradigm of Security Governance Versus Fundamental legal Principles(European Business Law and Practice) Kluwer Law International
5. Gilmore, W. Dirty money, The evolution of money laundering countermeasures, Council of Europe, May 1999
6. Gilmore, W., C., (2004) Dirty Money: The Evolution of International Measures to Counter Money Laundering And the Financing of Terrorism
7. Glinig, M., Der internationale Finanzbetrug, Međunarodne financijske prijevare, Zagreb, 2001.
8. Gregurek M., Vidaković N.,(2013.): Bankarsko poslovanje
9. Howell, J., (2006), The prevention of money laundering and terrorist financing, Official Typologies form FATF, ICC Commercial Crime Services, Barking, str. 81-85.
10. <http://limun.hr/main.aspx?id=26418>
11. http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-pranje-novca-terorizam.htm
12. <http://www.hnb.hr/>
13. <http://www.mfin.hr/hr/sprjecavanje-pranja-novca>
14. <http://www.poslovni.hr/svijet-i-regija/u-svijetu-postoji-80-zemalja-koje-se-smatraju-oazama-za-offshore-tvrtke-259869>
15. <http://www.poslovni-info.eu/sadrzaj/financije/placanje-roba-i-usluga-u-gotovini/>
16. <http://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma>
17. <http://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma>

18. Lilley, P., (2000), *Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering*, Kogan Page, London
19. Muller, W., H., Kalin, C., H., Goldsworth, J., G., (2007) *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*, John Wiley & Sons, Chichester, str. 61
20. Pedić Ž. (2010.): *Sociološki aspekti pranja novca*
21. Prema: Unger B. (2007.) *The Scale and Impacts of Money Laundering*, Cheltenham
22. Preuzeto iz Heršak, G., (1993), *Pranje novca i policija, Policija i sigurnost*, str. 224.
23. Preuzeto iz Richards, J., (1998), *Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering: A Handbook for Law Enforcement Officers, Auditors and Financial Investigators*, CRC Press LLC, Florida, str. 52
24. R. Klasens(2006.): *Sprječavanje pranja novca*
25. Richards, J., (1998), *Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering: A Handbook for Law Enforcement Officers, Auditors and Financial Investigators*, CRC Press LLC, Florida, str. 50-51.
26. Richards, J., (1998) *Money laundering*
27. Unger, B., (2007), *Amounts and Effects of Money Laundering*, Edward Edgar Publishing, United Kingdom, str. 22.
28. Ured za sprječavanje pranja novca (2011.): *Tipologije pranja novca*
29. www.dorh.hr/fgs.axd?id=1084
30. www.fatf-gafi.org
31. Zagaris, B., MacDonald, S., B., (1992), "Money Laundering, Financial Fraud and Technology: the Perils of an Instantaneous Economy" preuzeto iz Savona, E., (2004), *Responding to Money Laundering: International Perspectives*, Harwood Academic Publishers, London, str. 153-154.

SADRŽAJ

Pranje novca podrazumijeva proces kreiranja odnosno stjecanja novca putem ilegalnih aktivnosti kao što su trgovina drogama, terorizam, utaje porez kojima se pokušava prikriti pravi izvor novca. Pranje novca se događa svakodnevno gotovo u svakoj zemlji te predstavlja ozbiljan problem u nacionalnim ekonomijama. Stoga, rad prezentira institucije, mehanizme za spriječavanje pranja novca u Republici Hrvatskoj te šire. Republika Hrvatska je usvojila nekoliko mjera i regulativa koji su usmjereni na efikasnu detekciju i spriječavanje sumnjivih financijskih transakcija, odnosno pranja novca. Perači novca kontinuirano pronalaze inovativnije i sve sofisticiranije tehnike kako bi proširili ilegalne aktivnosti. Stoga je potrebno i veoma važno usvojiti globalne i europske pristupe i preporuke u svrhu unaprijeđenja zakona i modernizacije postojećeg sustava, kao i usvojiti nove regulazije i uključiti lokalnu razinu pri spriječavanju pranja novca.

Ključne riječi: pranje novca, institucije i mehanizmi, preventiva, usvajanje međunarodnih standard, otkrivanje sumnjivih transakcija

SUMMARY

Money laundering is the process of creating the appearance that large amounts of money obtained from serious crimes, such as drug trafficking or terrorist activity, originated from a legitimate source. Money laundering happens in almost every country in the world, and it is a crucial problem in national economies. Thus, the paper presents the money laundering and terrorist financing prevention institutions and systems in Croatia and worldwide. Croatia has adopted statutory measures aimed at the effective detection and prevention of suspicious financial transactions, in other words the prevention of money laundering. Launderers constantly find innovative ways, make use of new non-financial channels and expand their activities to real estate, artworks and insurance. Hence it is necessary to keep up with global and European approaches and recommendations, to strive for further improvement of the laws and the modernization of the system, and to adopt new regulations harmonized with international standards as well as to include local level in order to prevent further money laundering.

Key words: money laundering, institutions and systems, prevention, harmonization with international standards, reporting suspicious transactions